

KERTINĖ PARAŠTĖ

Žemiškos gėrybės

Jei gatvėje susistabdytume pietų ir paprašytume jį pasakyti pagrindines Amerikos šventes, tai jis, be abejojimo, išvardytų Kalėdas, Padėkos dieną ir Liepos ketvirtą. Iš jų antroji yra labai amerikietiška, ir čia randame labai įdomų savokų derinį. Padėkos dieną šeimos, sėsdamos prie šventės stalo, prisimena puritonus-piligrimus, kurie atplaukė į Ameriką sau tikėjimo laisvės ieškoti. Po pirmojo derliaus jie dėkojo Dievui už gautas žemiškas gėrybes. Taip nuo pat pirmųjų dienų Padėkos diena rišasi ir su laisve, ir su tikėjimu, ir su žemiškomis gėrybėmis. Nežiūrint kaip sekuliarizuojasi Amerikos kultūra, vis tiek Padėkos dieną prie valgių apraudo šventiško stalo kreipiamės į Dievą kaip visų medžiaginių gėrybių teikėją.

Šiame kultūrinio priedo numeryje rasime svarstymus apie Lietuvą ir žemiškų gėrybių kūrimą ir paskirstymą. Kalbėti apie ekonomiką Padėkos dienos proga labai tinka. Kaip tik Padėkos dienos savaitgalį įvyksta didysis Mokslo ir kūrybos simpoziumas Lietuvos ekonomija bus viena iš centrinių svarstymų temų. Tai nenuostabu, nes jau daug metų yra pripažįstama, kad ekonominiai žmonių ryšiai yra visuomeninio gyvenimo centre. Nereikia būti marksistu, kad galėtum suvokti su teigimu, jog tautos politiniai ir kultūriniai gyvenimai reikalingi tvirti ekonominiams pagrindams. Todėl šie svarstymai, kuriuos šiandien skaitysite, ir tie, kuriuos Mokslo ir kūrybos simpoziume girdėsite, yra gyvybiškai svarbūs ir Lietuvos atgimimui.

Ne paslaptis, kad į ateinančią žiemą Sovietų Sąjungos gyventojai žvelgia su rūpesčiu. Iš centro planuota ir iš centro valdyta ekonomija yra lyg griuvėsių peizažas. Penktadalio derliaus guli laukuose ir pūva. Maisto produktai genda savaitėmis stovintys stovintuose traukiniuose. Trūksta pačių reikalingiausių produktų kasdieniniam naudojimui. Pavyzdžiui, ne taip seniai kiekvienam žmogui buvo skiriamas gabaliukas miltų trijų savaičių naudojimui, o dabar tas gabaliukas turi pakakti trims mėnesiams. Krautuvis neturi skalbimo miltelių. Maskvos gyventojai perka loterijos bilietus, kurių laimėjimas — penki kilogramai japoniškų skalbimo miltelių. Vyksta nauji angliakasių streikai. Jei žiema bus šalta, gali pradėti stigtis anglies namų šildymui. Šaltis palies ypač žiauriai pensininkus, kurie dabar jau gyvena ant bado ribos. Šiandien Vilniuje jau valgydinami nuo bado alpstantys žmonės. Tikimės, kad galvojama apie apšildomas patalpas, kurios būtų užuovėja žmonėms nuo šalčio, kai pradės trukti kuro jų gyvenvietėse.

Ekonominėje ir politinėje srityje aiškėja visiškas marksizmo bankrotas. Nenuostabu, kad Didžiojo spalio proga Maskvoje vy-

ko dvi demonstracijos — viena su tankais ir raketomis Raudonojoje aikštėje, o antra — dešimties tūkstančių eisenos su transparentais, kurie sakė: „Septyniasdešimt dveji metai žygio į nežinią“, „Viso pasaulio darbininkai — mes jūs, atsiprašome“.

O tačiau dramatiškiausiai marksizmo bankrotas apsisieškia ne Sovietų Sąjungoje, o buvusioje jos ištikimiausioje vasale — Rytų Vokietijoje. Čia ką tik įvyko balsavimai: trys šimtai tūkstančių vokiečių pabalsavo savo kojomis — jie pasitraukė į Vakarų. Vyksta tiesiog neįtikėtini dalykai: prie Brandenburgo vartų ant Berlyno sienos šoka jauni vokiečiai, jauni žmonės su kaltais ir plaktukais griauja sieną ir jos gabalus dalija kaip suvenyrus; anksčiau rūkanų veidų rytų vokiečių pasieniečiai dabar šypsosi fotografams, stovėdami prie pramuštų skylių sienoje, pro kurias veržiasi žmonių srautas pasižiūrėti ir niekad nematytą Vakarų Berlyną.

Tai, kas dabar vyksta Rytų Europoje, jau nėra įmanoma išaiškinti vien tik ekonomijos kategorijomis. Juk kiek buvo giriama Rytų Vokietijos aukštų gyvenimo lygiu — ji turėjo būti pavyzdžiui krašto, kuriame gerai veikia iš centro planuojama ekonomija. Kodėl kaip tik vokiečiai subruzdavo? Kodėl jų tironai vadai nė nebando sekti jų girtais kiniečiais ir net nebando besibūruojančius savo žmones išsklaidyti tankais? (Nukelta į 4 psl.)

Kūrinio apakioje įrašas: „Panem nostrum quotidianum da nobis hodie“.

Elena Gaputytė

„Kasdieninė duona“, 1988
Akvarėlis, 7 x 4

Lietuvos politinė perspektyva ir ekonominės realijos

ANTANAS BURČAS

Ekonomijos ir politinio statuso ryšys

Lietuvos ekonominio išvystymo potencialas ir jos politinio savarankiškumo laipsnis apsprendžia jos socialinės pažangos galimybes ir, savo ruožtu, politinę perspektyvą. Unikalioms sovietinės perestroikos priedais sužadino Baltijos šalių nepriklausomybės atgavimo viltį tautinio pakilimo dainuojančios revoliucijos 1988-ųjų vasarą. Ant regioninės ūkiskaitos idėjų pagrindų buvo suformuota koncepcija kaip užtikrinti ekonomiškai savarankišką funkcionavimą mechanizmus, racionalius žemėsvaldos, materialinio skatinimo ir nuosavybės principus dar planinio imperializmo traukos sferoje. Kaip niekad anksčiau, Baltijos tautos pajuto ir vienintelę istorinę galimybę išsaugoti savo etninę bei kultūrinę savitumą tik suvienijimui pastangomis, priešingai migracinei didžiatautei asimiliacijos politikai. Talino Baltijos liaudies frontų forumo šiuo metų pavasarį patvirtinta ir tradicinė demilitarizacijos nuostata Europos Sąjungos tautoms, kaip svarbiausias tarptautinis mūsų siekis, sudarant prielaidas realaus suvereniteto atstatymui bei okupacinės armijos dislokacijos kontrolei.

Šią vasarą Lietuvoje, Latvijoje ir Estijoje vyko ligi šiol neregėta moralinio sutelktumo kampanija, renkant parašus už teisę tarptautinio Molotovo-Ribbentropo pakto anuliovimo pagrindu būti pripažintoms neteisėtai okupuotoms mūsų tautoms. Tai — ne tik naujos Europos Sąjungos tautų politikos koncepcijos reikavimas ant Helsinkio susitarimo pagrindų, bet ir būtinybė, juos

vertinant istorinės pažangos idealų imperatyvu, žengti naują žingsnį mažųjų tautų apsisprendimo politinių garantijų sferoje.

Jo esmė — formuoti naujus istorinius tautos ir žmogaus teisių garantijos principus. Plintantis politinis imperializmas per ilgus šimtmečius meistriškai ištobulino ir ekonominio bei idejinio imperializmo sisteminės nuostatos. Ir tik elektronikos sukeltas informacinis šokas pasaulyje atvėrė galimybes visai naujo tipo tautų ir žmonių tolesnei pažangai, grindžiant ją visapusio laisvo bendravimo bei visokeriopo vidinių potencialų atskleidimo pagrindais.

Nepripažįstantis cenzūros, ideologinių kalėjimų ir centrinio planavimo diktatų pasaulis kuriasi iš vidaus, it grybas, ar dantis imperinio asfalto bei betono amžinybės, iš naujo pervertindamas tradicines socialinio teisingumo bei ekonominio racionalumo prasmės nuostatas bei idealus. Susikūrusios skandinaviško socialdemokratizmo ir bolševikinio socializmo rojus idėjos nušvietė žmogaus dvasinių jėgų integravimo alternatyvą visuomenės pažangos varden. Alternatyvą, kurioje amžinas gėrio siekis matuojamas ir diferencijuojamas nauju asmenybės humanistinio potencialo matu. Jau ugdomos kartos, kurios nebepasiduos demagogijai apie socialinį teisingumą, kai visuomenę užvaldė biurokratinis vėžys, neigiantis tautines kultūras, neigiantis kiekvieno mūsų teisę kūrybai ir civilizuoti būčiai, bet toleruojantis abūjonų vidinei gailėstingumo reikmei ir tūkstantmečiais išsiugdytai pareigai globoti vaikus, senelius bei invalideus, paminantis gležną gėrį su visais jo beįsisiskleidžiančiais žiedais kaip asmenybės suklestėjimo idealą.

Šiame europinių civilizacijos idealų kontekste fundamentaliųjų veiklos materialinės paskatos principų atstatymas, esant resursinėms, technologinėms ir teritorinio išdėstymo deformacijoms tautos ūkio orientacijose tenkinant jos esmines reikmes, yra ne tik menas politinių galimybių ribose, bet ir tradicinių ekonomikos principų tolesnis kūrybinis išrūtiulijimas. Jo abscesas realistinėje atskaitymo sistemoje — tai SSRS žaliavų ir energijos resursai, taip pat neribotos rinkos naujoms technologijoms bei kokybiškoms prekėms gyventojams. Jo ordinatės — Vakarų technologinis modernizmas. Naujos Lietuvos perspektyvoje ekonominės strategijos politinis kontekstas — tai pastovios sovietinių karinių realių, esant užslėptomis Lenkijos teritorinėms pretenzijoms, kai nagrinėjame erdvinio ūkinio mechanizmo aspektus. O chronologinis šio mechanizmo politikos kontekstas — tai bealternatyvinis demokratizmo principo įsigalėjimas ne tiek humanizmo moralinės brandos, kiek pralenciančios jį technologinės pažangos pagrindais.

Svarbus lietuvių tautos ir jos demokratinės atgavos Sąjūdžio ultimatyvus reikalavimas sutvir-

Ekonominis Lietuvos savarankiškumas

Institucinės jo prielaidos yra: a) konstitucinės jurisdikcijos garantijos ekonominiams Respublikos suverenitetui, b) vietinės savivaldos ir įmonių savarankiškumo garantijos, derinančios rinkos mechanizmą ir municipalines teises visuose sąveikos lygmenyse, c) adekvatus valdymo struktūrų reorganizavimas, sudarant galimybes jų dinamizmui per išplėstinę visuomenės ir verslininkų kontrolę, d) finansinių, apskaitos ir kainodaros mechanizmų priklausomumas nuo esminių demokratinio visuomenės vystymosi prielaidų sampratos, kuri derinama su vykdomosios valdžios politine koncepcija, bet jai neturi būti pavaldi.

Respublikos ekonominio savarankiškumo normatyvinių aktų rengimas (Ministrų tarybos 1989 m. birželio mėn. 19 d. nutarimu) apima tokias kryptis, kaip: — žemėsvaldos ir kooperatyvinės veiklos reguliavimas (įstatyminiai aktai parengti ir patvirtinti LTSR Aukščiausios tarybos 1989 metų birželio mėnesio sesijoje), — bendrųjų nuosavybės pagrindų įstatymas (unitarizmo stiprinimo pagrindais skubiai rengiamas alternatyvų Respubli-

koje teikiama nuosavybės įstatymams, analogiškas TSRS),

— Respublikos įmonių ir akcinių bendrovių įstatymas,

— vietinės savivaldos jurisdikcija,

— Lietuvos pinigų ir bankų sistemos pagrindimas,

— Lietuvos bankų ir mokesčių sistemos pagrindimas,

— kainų politikos Respublikoje projektas,

— Lietuvos socialinių mokslų gyvimo įstatymas,

— Lietuvos socialinio draudimo organizavimo ir garantų pagrindai,

— Respublikos įmonių ir organizacijų bankroto įstatymas,

— antimonopolinės veiklos įstatymas,

— Lietuvos gamtos išteklių racionalaus naudojimo ir gamtos saugos pagrindai,

— Respublikos liaudies ūkio valdymo struktūros pertvarkymo įstatyminė schema, kuria taip pat į grindžiamas,

— Lietuvos ministerijų ir komitetų įstatymo projektai,

— Respublikos ekonominių ryšių su užsieniu įstatymas,

— Lietuvos TSR valstybinės atsakomybės įstatymas,

— liaudies ūkio valstybinio reguliavimo įstatymas.

Kaip matyti iš pateikto darbo krypties išvardijimo, tarp normatyvinių įstatyminių valstybinių suvereniteto ekonominių garantijų ir jų pagrindų jau pradėti rengti ir Respublikos savarankiškos socialinės politikos metmenys. Be jau minėto rengiamo socialinių mokslų gyvimo įstatymo projekto, dalis pagrindinių socialinių garantijų ir socialinio teisingumo prielaidų juridškai turi būti įtvirtinta įstatymuose dėl socialinio draudimo ir įmonių bei organizacijų antimonopolinės veiklos apribojimų bei bankroto, taip pat jau paskelbtame LTSR streikų įstatymo projekte.

Kita vertus, normatyviniams ekonominiams bei socialiniams Respublikos suvereniteto aktams grįžtamajai svarbų poveikį turės jau skelbti aktai dėl Lietuvos pilietybės, dėl rinkimų organizavimo ir kt., kurie reglamentuoja gyventojų migracijos ir kt. išlaidas bei sąlygas. Dabartinėje politinės raidos stadijoje, plečiant mūsų tautos egzistencijos ir išsaugojimo garantijas drauge su kitų, kartu su mumis gyvenančių tautinių mažumų ir bendrųjų kultūrinių autonomijos garantijomis, neišvengiamas kai kurios naujai atvykusių individų pilietinių teisių ir pagrindinių Respublikos pilietybės teisių kolegijos. Tačiau pilietybės garantijos visose civilizotose šalyse daugiau ar mažiau riboja nevaldomos migra-

(Nukelta į 2 psl.)

Šiame numeryje:

Dėkokime Dievui • Lietuvos pagrindiniai rūpesčiai: nepriklausomybė, ekonomija, gamtos sauga, prekyba su užsieniu • Humanitariniai mokslai Šestajame mokslo ir kūrybos simpoziume • Leonardo Žitkevičiaus eilėraščiai • Dailės parodos: Danguolės Stončiūtės-Kuolienės, Livijos Lipaitės, Kęstučio Musteikio

Kai kurie keliai į Lietuvos nepriklausomybę

KAZIMIERAS MOTIEKA

Lietuvos išlaisvinimo ir kovos už jos nepriklausomybę pradžia buvo ne Sąjūdžiui, VLIK'ui, Laisvės Lygai ar kitoms panašioms organizacijoms susikūrus, ne partizaninio pasipriešinimo pradžioje, bet Lietuvoje nuo pirmo okupanto įžengimo, o išėivijoje — nuo pirmojo žingsnio, pasitraukiant iš Lietuvos, momento. Viskas, kas šiandien vyksta Lietuvoje, vyksta nelaisvės, vergijos, okupacijos sąlygomis. Tad labai svarbu, kad visi mes išsaugotume vienybę svarbiausiu klausimu — Lietuvos nepriklausomybės atstatymo klausimu. Ne paslaptis, kad netolimoje praeityje, o taip pat dar ir šiandien, pataikaujančio Maskvai jėgos stengiasi skaidyti mūsų vienybę Lietuvoje ir deorientuoti pasaulio visuomenę užsienyje. Pasinaudodamas viešu Sąjūdžio demaskuojančiu tokių nepriklausomybės priešų darbais, parodydamas konkrečius žingsnius, kurie taip daro, Sąjūdis išaiškinti LKP CK nariams Songaila ir Mitkinas, kurie davė nurodymą 1988 m. rugpjūčio 28 d. panaudoti vidaus reikalų ministerijos specialius karinius dalinius kruvinam darbe, kurie jėga ir smurtu išsklaidė Vilniaus Katedros aikštėje žmones, susirinkusius gėdingai TSRS ir Vokietijos sutarčių meti-

Profesorius Romualdas Ozolas, Sąjūdžio Seimo tarybos narys, spaudos konferencijoje. Tikimasi, kad jis dalyvaus Šeštajame mokslo ir kūrybos simpoziume ateinančią savaitę Chicagoje.

nems pažymėti. Mus pasiekė žinia, kad kažkoks funkcionierius iš Lietuvos pasakė Vienos konferencijoje kalbą, kuria apšmeižė švenčiausius Lietuvos žmonių siekius — kovą už nepriklausomybę. Apie tokią patsidavėlišką veiklą reikia informuoti visus Lietuvos žmones. Siekdami nepriklausomybės, mes turime apsisivalyti ir šalinti klūtis.

Šiuo metu Maskvoje dirba TSRS liaudies deputatų suvažiavimo komisija, kuri ruošia dokumentą dėl TSRS ir Vokietijos 1939-1941 metų laikotarpio sudarytų sutarčių ir slapto protokolų teisinio ir politinio įvertinimo. Buvo laukiama, kad TSRS centrinėje spaudoje bus paskelbta komisijos išvada, kuria pripažįstama, jog tokie slapsti pro-

tokoliai tikrai yra buvę ir TSRS juos laiko negaliojančiais nuo jų pasirašymo momento. Toks pripažinimas ir teisinis slapto protokolų įvertinimas būtų svarbus tuo požiūriu, kad atsivertų galimybės TSRS liaudies deputatų suvažiavimo lygyje kelti reikalavimus dėl Baltijos valstybių inkorporavimo į TSRS sudėtį pripažinimo neteisėtu ir nusikalsta-

mu žmonijai veiksmu. Turi būti atstatyta istorinė tiesa, atstatant Lietuvos, Latvijos ir Estijos valstybių nepriklausomybę. Nemažiau svarbu, kad mūsų nepriklausomybės byla išsuktų didelį atgarsį pasaulio visuomenėje, spaudoje ir vyriausybių lygyje. Be šio klausimo išsprendimo TSRS vyriausybės planai įkurti teisinę valstybę yra pasmerkti žūti, nes teisinė valstybė negali būti sukurta ant neteisėto pagrindo, neteisėtai užgrobtų teritorijų ir pavergtų tautų sąskaita.

Lietuvoje vyksta didelis darbas, kurio tikslas pripažinti 1940 metų Lietuvos liaudies seimo rinkimus ir jo nutarimus neteisėtais, taip pat neteisėtai ir jo deklaraciją dėl Lietuvos įjungimo į TSRS sudėtį. Kaip rinkimai į seimą, taip ir jo nutarimai 1940 metais buvo suklaidoti. Jie neturėjo nieko bendro su lietuvių tautos valia.

Nepriklausomybės atkūrimas Lietuvoje siekiamas taikiu, parlamentiniu keliu, pasiremiant tarptautine teise ir pasaulio opinija.

* Teisininko Kazimiero Motiekos, Sąjūdžio Seimo tarybos nario, žodis buvo pasakytas per 36-ąją Europos lietuviškųjų studijų savaitę, vykusią nuo šių metų liepos 30 iki rugpjūčio 6 dienos Gotlando saloje, Švedijoje. Jos tekstą ir autoriaus leidimą spausdinti parūpino Europos lietuviškųjų studijų savaitės dalyvė iš JAV, Draugo bendradarbė Ramunė Kubiliūtė.

Lietuva ir pasaulinė rinka

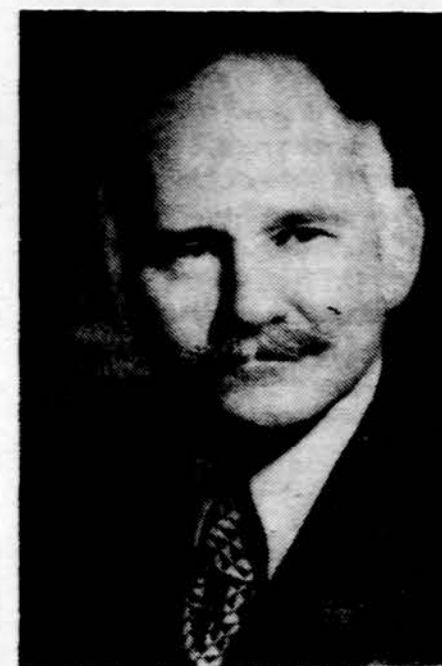
JONAS PABEDINSKAS

Šių metų birželio 17 dieną Kauno valstybiniame muzikiniame teatre įvyko Lietuvos pienininkų asociacijos steigiamasis suvažiavimas. Steigimo iniciatyvinę grupę pakvietė Jonas Pabedinskas, kuris tuo metu lankėsi Lietuvoje, pasveikinti šį suvažiavimą. Kadangi jo trumpi pasisakymai tinka visai dabartinei lietuvių pramonei, tikimės, kad jo pastabos vertos dėmesio visiems, kuriems rūpi dabartinė mūsų tėvynės ekonominė padėtis.

Mieli ir mūsų tautai labai vertingi lietuvių pienininkai,

Esu tarptautinės prekybos specialistas, žemaitis iš Plungės. Gyvenu jau daug metų Chicagoje. Kalbu žemaitiškai ir dar penkias kalbas laisvai. Daug nuolat keliauju po įvairius kraštus, nes daugiau kaip 25 metus dirbu tarptautinės prekybos srityje. Užtat turiu žinių apie pieno gaminių rinką įvairiose valstybėse. Iš tos patirties išeinant, turėčiau kelias pastabas, liečiančias jūsų pieno gaminių eksporto galimybes pasaulinėje rinkoje.

Kiek mums Vakaruose yra žinoma, pasaulio pieno produkcija 1987 metais siekė 465 milijonus tonų. Skaičiuojama, kad 24% tos produkcijos buvo Europoje, 22% Sovietų Sąjungoje ir 14% JAV-ose. Iš tos produkcijos 25 milijonais tonų visokių pieno

Tarptautinės prekybos specialistas ir konsultantas Jonas Pabedinskas (JAV).

gaminų yra prekiaujama maisto produktų rinkoje. Jums konkurentai būtų: Naujoji Zelandija, Olandija, Prancūzija, Danija, Australija ir kartkartėmis JAV. Tai, žinoma, pareina nuo to, apie kokius pieno gaminius kalbėsime. Pavyzdžiui, maisto kazeino rinką dominuoja Naujoji Zelandija.

Kaip galite išsivaizduoti, paklausa skiriasi tarp kontinentų ir valstybių, jei analizuosime rinkas pagal pieno produktų importus. Pvz., nugriebto pieno miltelių daug perka arabų kraštai (turi ten vieną klientą, kuriam reikia 900 tonų šio produkto per mėnesį), tuo tarpu kazeino ten visai nereikia. Konkurencija yra labai kieta ir daugeliu atvejų kainos yra panašios, pridedus važną, kadangi visi produktus siūlo tiems patiems klientams.

Ar lietuvių pienininkų produktams yra galimybės prasimušti į pasaulinę rinką? Aš manau, kad yra geros tam galimybės. Tačiau tikrai jeigu bus teisingai išnaudojamas šis svarbus mūsų tautos ekonomijos sektorius. Kad tai įvyktų, mano nuomone, reikia grąžinti pienininkams teises patiemis veikti ir daryti lemiančius mažus ir pagrindinius su jų pramone susijusius sprendimus.

Man pasakojo, kad prieš daug metų iš Kauno į Katinėnus atvažiavo jaunas agronomas žemaičiams ūkininkams skaityti kažkokią paskaitą. Per pertrauką gasydariai išėjo papykuoti. Tai vienas sakė: „Ta kon tu misliji?“ Kitas gasydarius atsakė: „Ons agronomelis daug žina, ali nieka neišmana“. Žemaitis išreiškė tiesą. Visokie valdininkai ir biurokratai gali daug žinių turėti, bet neturi tos ūkiškos išminties, kurios reikia, tvarkant tą komplikotą ir daug mažų bei didelių sprendimų pareikalaujantį pienininkavimą.

Nežiūrint to, kad aš specifinėje pienininkystės pramonės veikloje nenusimanau, esu tačiau turėjęs progų susipažinti tiesiogiai su keliomis pasaulio ekonominėmis sistemomis. Jas stebėdamas ir lygindamas kitų kraštų pažangą ar tos pažangos stoką jūsų tipo pramonėje su jūsų dabartine padėtimi, galiu drąsiai tvirtinti, kad jeigu jūsų pienininkystės reikalai ir toliau pasiliks tvarkomi taip, kaip dabar, tai tiek jūsų pramonė, tiek ir kitos Lietuvoje gali užmiršti bet kokias svajones pasireikšti pasaulinėje rinkoje. Užtat jūs patys sakote, kad reikia savivaldos — ūkiskaitos. Bet kokios? Ar jūs išmainysite Maskvos centro biurokratą į Vilniaus centro biurokratą? Tikimės, kad ne!

Mano tėvelis pasakojo, kad į mažą parapiją senais laikais atkėlė jauna kunigėlių vikaru, kuris pradėjo mišias aukoti gana greitai. Tai vietinėm davatkėlėm tas nepatiko. Sutinka ji pora jų šventoriuje ir sako: „Kunigėli, ar negali pamažiau laikyti tas mišias, kaip tas mūsų klebonėlis kad daro“. Pritrūko kunigėliui kantrybės: „Žiūrėkit, ar aš sakysiu“.

(Nukelta į 4 psl.)

Ekologijos aktualijos Lietuvoje šiandieną

CESLOVAS KUDABA

1. Sunkiausiai reikalu laikau tai, jog Lietuvoje, krašte, kur tankiai gyvena žmonės (750 žmonės kvadratiniam kilometrui), pastatyta labai didelė (dviejų galingų bloku) atominė elektros stotis. Statinys netobulo, vadinamo černobylinio projekto. Jau įvyko keli lokaliniai gaisrai, ne kartą dėl įvairių techninio nesklandumo priežasčių elektrinė buvo stabdoma. Yra rimto nerimo Lietuvoje, Latvijoje, manau, kad ir Švedijoje, jog gali įvykti nepataisomų nelaimių visiems, kas gyvena jos aplinkos itakoje. Baltijos mažos skaititumi, mažose teritorijose gyvenančios tautos po panašios nelaimės kaip Černobylyje gali visai Žemėje išnykti. Taigi visi gyvename kaip įkaitai.

2. Didelis, nesaikingas dirvų cheminimas atvedė prie to, jog gaminami žmogaus sveikatai ekologiškai pavojingi produktai. Tai blogiausia, ką dabar esame prileidę. Priedo — nėra ateities, nes užkrėstas dirvožemis (!), vidaus vandenys. Fatališkaai teršama Baltija — akvatorija, prie kurios gyvename ne vieni.

3. Lietuvoje vykdomas labai

sparčiai nesaikingas krašto (landshafto) urbanizavimas, statant dideles, dažnai netobulos technologijos, teršiančias aplinką įmones, tokias kaip Jonavos ir Kėdainių chemijos kombinatai. Mažeikių naftos ir nemaža kitų. Beatodairiškai teršiama gamta (atmosfera ir vidaus vandenys), iškyla grėsmė katastrofų. Taršalų kiekis nuo šių įmonių patenka į Nemuno ir kitus upynus, o galutinai į Baltiją.

4. Ekologiškai nesaugus jau tampa žmogus mūsų sparčiai auginamuose, perkrautuose miestuose. Butai maži, netobula komunikacija, praktiškai beveik nėra atliekų valymo, neutralizavimo. Netikri esame, kad gali netrukus prasidėti panelinės statybos namų avarijos. Fizinė, psichinė, o ir moralinė miesto žmonių sveikata krinka. Priežasčių daug, dėl ko žmogaus rūšis (!) atsidūrė pavojuje.

5. Beveik visa, ką čia suminėjam, nėra vidaus, lokalinis reikalas. Teršimo mastai dideli, o atskiros atmosferos ar hidrosferos nei Lietuva, nei, pavyzdžiui, Švedija neturime. Atvirkščiai, esame tos pačios Baltijos pakrančių

gyventojai, tų pačių bangų skaujami, tų pačių lietingų ciklonų plaujami. Matyt, ir susirūpinti privalome kolektyviai. Tiesa, teršėjai mes, rytų pakrantėje gyvenantys, turbūt ne mažesni, bet samprotauti vėlu. Delsiti reikėtų fatališkai visiems grimzti į dar gilesnę ekologinio beviltiškumo duobę. Privalome ekolo-

gines problemas spręsti kolektyviniu protu.

* Profesorius Česlovas Kudabas pranešimas buvo skaitytas 36-osios Europos lietuviškųjų studijų savaitės programoje, vykusioje nuo šių metų liepos 30 iki rugpjūčio 1 dienos Gotlando saloje, Švedijos teritorijoje, Baltijos jūroje. Tekstą ir autoriaus leidimą spausdinti parūpino Ramunė Kubiliūtė.

Lietuvos politinė perspektyva ir ekonominės realijos

(Atkelta iš 1 psl.)

cijos ir kt. pavojus, slypinčius po deklaratyvaus demokratizmo supaprastinta sampratos skraiste.

Dėl valstybinio administracinio socializmo formų ir metodų bankroto būtina neatidėliotinai respublikų darbo kolektyvų ir atskirų verslininkų nuosavybės būdų apibrėžtis, ne tik žemėvaldos, bet ir kitose veiklos sferose, sudarant realias šeimininko požiūrio prielaidas. Ūkinio savarankiškumo ir rinkos mechanizmų nevaržomas vystymas yra svarbiausia radikalios reformos sąlyga, pereinant prie ekonominio demokratizmo ir ekvivalentinių mainų lygiateisišiais sutartiniais pagrindais. Komercinės naudos kriterijus šiuo atveju tai, kaip taisyklė, būtų konstituojantis

valdymo mechanizmas ir jo institucijų rodiklis, t.y. susivienijimai, komitetai, ministerijos turi atlikti tik tas funkcijas, kurios laisvanoriškai deleguojamos pačių įmonių bei įstaigų darbo kolektyvų arba valdytojų taryboms. Socialinių problemų regioninių sprendimų svarbiausia institucija, kaip ir daugelyje kitų išvystytų šalių, turi tapti savivaldybės (municipalinės) liaudies tarybos. Dalį sukaupiamų bendriems tikslams lėšų jos naudoja, vadovaudamosi pačių gyventojų nustatytu prioritetu seka, tenkinant svarbiausias jų reikmes, garantuojant pragyvenimo minimumą, socialinį bei ekonominį teisingumą, sveikatingumą, išsilavinimą ir kultūrą.

„Mes pereiname nuo pramoninės revoliucijos ekonomikos, susijusios su fiziniiais žemės resursais, prie „proto ekonomikos“, kurioje kūrybos laisvė tampa patia vertingiausia gamtos resursų rūšimi“, yra pabrėžęs tuometinis JAV prezidentas Ronald Reagan (1988 m. gegužės mėn. 31 d. Maskvos universitete). Ir ši gili idėja nusako tas lemiamas politinės ideologijos gaires, pereinant nuo suprimityvintų lygiavos siekių į realią administracinę, finansinę bei socialinę pažangą savarankiškai formuojamos naujingos veiklos baruose. Šią varą SSRS parlamentas, arba Aukščiausioji taryba, svarstė tuos svarbiausius, reglamentuojančius Respublikos statusą, jos suvereniteto ekonomines garantijas, nuostatus, nuo kurių priemonių ir priklauso tolesnių prielaidų kūrybos potencialo integravimui į ekonominės ir socialinės pažangos vyksmą realumas. Nuo šių nutarimų tono ir postulatų priklauso ir tai, kas

Zenonas Šteinys

12 aštrių pieštukų

Dailininkas Zenonas Šteinys yra pasižymėjęs Lietuvos karikatūrinių, laimėjęs daug premijų Lietuvos, Sovietų sąjungos ir tarptautiniuose karikatūrų konkursuose. Jis taip pat iliustruoja knygas vaikams, kuria ekslibrius. Susidomėjęs piešiamaisiais filmais, baigė režisūros mokslus ir šiuo metu dirba Lietuvos kino studijoje. Rašo teoretinius straipsnius apie karikatūros meną, bet labiausiai mėgsta pats kurti humoristinius piešinius.

truktys šiam vyksmui dėl didžiųjų imperialistiškųjų ambicijų, ir kas padės vėliau stabilizuoti sutartinę dislokacijos režimą bet kurioms bendrasąjunginėms žinyboms, nepavaldžioms vietos valdžiai (pirmiausia ginkluotosios pajėgos, atominė energetika ir pan.). Respublikų ekonominio savarankiškumo juridinių garantijų įstatyminiai aktai, savo ruožtu, pareikalaus iš esmės toliau peržiūrėti ne tik šių respublikų, bet ir visos Sovietų Sąjungos konstituciją, nerealistiskai pretendavusią į globalinį unitarinio suvereniteto privalomumą net šiame intelektualinio potencialo išsilaikymo amžiuje. Tai — prielaida dainuojančiai Baltijos revoliucijai perraugti į tolesnę civili-

zacijos pažangos ištakas Europos taryboje Šiaurėje ir Vakaruose, Užkaukazėje ir Gudijoje.

* Čia spausdinama Sąjūdžio Seimo tarybos nario, Lietuvos mokslo akademijos nario, ekonomisto Antano Buračo paskaita buvo skaityta 36-os Europos lietuviškųjų studijų savaitės programoje, vykusioje nuo šių metų liepos 30 iki rugpjūčio 6 dienos Gotlando saloje, Švedijoje. Tekstą ir autoriaus leidimą spausdinti parūpino Ramunė Kubiliūtė.

Antanas Buračas laukiamas Šeštajame mokslo ir kūrybos simpoziume, kurio ekonomijos sesijoje numatyta jo paskaita: „Lietuvos tautinis atgimimas ir suverenumo garantijos“.

Profesorius Česlovas Kudaba

Vytauto Maželio nuotrauka

Dėmesys žmogui – lietuviui

Šeštojo mokslo ir kūrybos simpoziumo išvakarėse kreipėmės į Humanitarinių mokslų programos pirmininkę dr. Dalią Katiliūtę-Boydston su keliais klausimais.

— Mokslo ir kūrybos simpoziumo programą suorganizuoti ne juokai. Prie tokios apimties renginio jau turbūt keleri metai praeina. Kada pradėjote savo pačios darbą?

— Sunku jau atsiment. Turbūt nuo pavasario.

— Kaip sekėsi Jums patikėtos programos organizavimo darbas?

— Dabar jau viskas eina į galą. Beliko tik laukti iš Lietuvos atvykstančių, na ir, žinoma, sekti, tvarkyti paskutinių minučių pasikeitimus. Manau, kad rezultatai bus geri.

— Ar teko dirbti pačiai vienai, ar sulaukėte talkos?

— Šitoki renginį tik bendrom jėgom galima suruošti. Atskirų mokslo šakų specialistai planavo savo sesijas, kvietė paskaitininkus. Daugeliu atvejų sesijų pirmininkai buvo pagrindiniai šios programos rengėjai.

— Kokios mokslo sritys įeina į humanitarinių mokslų programą simpoziume?

— Jūsų klausimas, atrodo, apibūdina mokslų grupes šiek tiek kitaip, negu simpoziume apibrėžta. Apibūdinant humanitarinius mokslus plačiaja žodžio prasme, kaip tyrinėjimą žmogaus ir jo sukurtų reiškinių, turbūt visos mokslo sritys, kurioms atstovaujama šioje grupėje, galėtų vadintis humanitarinėmis. Tačiau simpoziumo programoje ši programos dalis vadinama humanitarinių ir socialinių mokslų sekcija. Toks apibūdinimas artimesnis Jungtinės Amerikos Valstybės vartojamoms kategorijoms: „humanities and social sciences“. Šioje klasifikacijoje mokslai rūšiuojami pagal tyrinėjimo metodiką.

Minint mokslų sritis, gal būtų verta ir trumpai apibūdinti paskiras humanitarinių ir socialinių mokslų sritis. O jų dauguma turėtų būti ne tik tų sričių specialistams, bet ir platesnei publikai tikrai įdomios.

Dviejose sesijose, archyvų ir bibliotekų, bus nagrinėjama lietuvių ir apskritai pabaltiečių lietuvių medžiagos telkimas, tvarkymas ir naudojimas. Istorijos bus trys sesijos, apimančios tris Lietuvos istorijos laikotarpius — ankstyvuosius amžius prieš tautinį atgimimą, devynioliką šimtmetį ir šio šimtmečio karo ir pokario metus. Politinių mokslų dviejose sesijose bus nagrinėjama šio šimtmečio politiniai reiškiniai Lietuvoje — socialinė veikla prieš Nepriklausomybę, 1939-ieji metai ir Baltijos šalių aneksija, dabartinė demografinė padėtis Lietuvoje ir kt. Ekonomijos sesijos centrinė tema — Sovietų persitvarkymas ir Lietuvos suverenumas.

Tautotyros sesijose atsispindės šios srities įvairumas. Pirmoje bus lietiama ankstyvųjų amžių lietuvių tikėjimai, antroje — išeivijos gyvenimo momentai, trečiojoje — lietuviški pavadinimai, pavardės, pravardės.

Psichologijos bus trys sesijos — psichologinės problemos, asmenybės vystymosi aspektai ir psichologija Lietuvoje. Bus viena sesija JAV universitetuose jau senokai įteisėjusios, bet lietuvių tarpe bene pirmą kartą formaliai pasirodanti sritis — moterų studija.

Abiejose literatūros sesijose bus nagrinėjama dvidešimtojo amžiaus lietuvių literatūra, tik pirmoje bus mestas žvilgsnis atgal, o antroje — pirmyn. Kalbotyros ir filosofijos sesijose, neskaitant pačių šių mokslų sričių, centrinių temų nebus, tačiau ir vienoje ir kitoje bus po keturis svarius paskaitininkus.

Dr. Dalia Katiliūtė-Boydston

Jono Kuprio nuotrauka

Teologijos pirmoje sesijoje bus pristatoma lietuvių tautos krikščionybės bruožai 20-ajame šimtmetyje, o antroje bus svarstoma Švento Rašto dabartinių lietuviškų vertimų problemos ir klausimai.

Taip pat pramatoma tik neseniai suformuota ir programoje dar nespėta įrašyti sesija apie švietimą Lietuvoje ir jo būtinas reformas.

Tad, kaip matote, visiems kas nors iš humanitarinių mokslų sesijų turėtų tikt ir patikti. Tik spėk vaikštinėti iš vienos idėjų bėgų į kitą.

— Kokie humanitarinių mokslų programos paskaitininkai atvyksta iš Lietuvos?

— Turbūt nebūsimė tikri, kas atvyks, kas ne, iki pat simpoziumo. Bilietų ir vizų gavimas, ypač tokiam skaičiui dalyvių, pasirodė nelengvas. Suminėsiuos paskaitininkus, kurie pasisakė, kad atvyks. Daugumos iš jų turime jau ir atvykimo datą. Keletą galimybių dar neišskios.

Kazimieras Antanavičius pramatomas ekonomijos sesijai su tema „Lietuviškų pinigų įnašas Lietuvos suverenumui“. Antanas Buračas, irgi ekonomijos sesijoje, turėtų skaityti paskaitą: „Lietuvos tautinis atgimimas ir suverenumo garantijos“. (Komerčių mokslų sesijoje giminą tema kalbės Aleksas Vasiliauskas — „Lietuvos ekonominio savarankiškumo plėtojimo problemos“.)

Filosofijos sesijoje Juozas Krištopaitis nagrinės mokslo ir vertybės sąveiką „kompiuterizuotoje“ visuomenėje, o Vytautas Radzvilas kalbės apie dabartinės lietuvių tautinės savimonės ypatybes ir situaciją. Kiti filosofai, Romualdas Ozolas, Mečys Laurinkus, Bronius Genzelis, dalyvaus plenarinėje sesijoje apie Lietuvos ateitį.

Istorikas Bronius Dundulis laukiama su paskaita — „Prancūzų revoliucija, Napoleonas ir Lietuva“, nors jo atvykimo galimybė dar neiški. Egidija Laumenskaitė atvyksta su paskaita „Ekonominė mintis Lietuvoje XVI-XVII amžiuose“. Modernių laikų istorijos paskaitas skaitys Vytautas Žalys — „Lietuvos Respublika karo išvakarėse: nauji dokumentai ir tyrimai“ ir Gediminas Rudis — „Liaudies seimo rinkimai 1940-aisiais metais“. Pastarasis taip pat dalyvaus

Jungtinės Amerikos Valstybės centrinių darbo unių AFL-CIO iškviestą Kazimierą Uoką.

— Teko girdėti kiek nusivylusių balsų, kad humanitarinių mokslų programa bus kur kas mažesnė savo apimtimi ir dalyvaujančių paskaitininkų skaičium, negu griežtųjų mokslų programa. Ar Jūs sakytumėte, kad tai teisybė?

— Žiūrint, kaip tos programos apibūdinamos ir kokių matu jos matuojamos. Ankstyvesniuose dviejuose simpoziumuose buvo trys pagrindinės mokslų sekcijos — griežtieji mokslai, technologija ir architektūra; humanitariniai ir socialiniai mokslai; medicina. Šiame Šeštajame mokslo ir kūrybos simpoziume menas ir muzika bei teisė ir komerciniai mokslai, paprastai laikomi humanitariniais ir pritaikomaisiais socialiniais mokslais, kurie ankstyvesniuose simpoziumuose buvo tos grupės dalis, dabar atskirti į atskiras sekcijas. Taigi palyginimo dėlei reikėtų arba didžiąją griežtųjų mokslų, technologijos bei architektūros grupę dalyti į atskiras dalis, arba meną ir muziką bei teisę ir komercinius mokslus priskaityti prie humanitarinių ir socialinių mokslų. Grupuojant sesijas pagal ankstyvesnį modelį tris pagrindines grupes: griežtųjų, techninių, architektūros mokslų grupę yra planuojamos trisdešimt penkis sesijos, o humanitarinių, socialinių mokslų grupėje trisdešimt sesijų. Beje, panaši proporcija yra buvusi ir ankstyvesniuose simpoziumuose.

— Tačiau pati prielaida, kad toms grupėms turėtų būti simpoziume atstovaujama vienodu skaičiumi sesijų, mano nuomone, yra be pagrindo. Bent išeivijoje, daug daugiau aukštųjų mokslus baigusių lietuvių yra griežtųjų mokslų, inžinerijos ir įvairių technologijų šakų specialistai, negu humanitariniuose ar socialiniuose moksluose. Pavyzdžiui, Pasaulio lietuvių inžinierių ir architektų sąjunga turi maždaug penkis šimtus narių, o Lietuvos mokslų institutas maždaug šimtą.

Sprendžiant iš pasisidūsiusių paskaitininkų iš Lietuvos, panaši padėtis gali būti ir tenai. Taigi tikėtis, kad šiose srityse būtų vienodi sesijų ir paskaitininkų skaičiai būtų panašūs ir reikalaujama, kad krašte, kuriame aštuoniasdešimt procentų gyventojų yra žali ir dvidešimt procentų melynai, valdžioje turi būti nemažiau kaip pusė melynų. Pagaliau gal jau laikas išaugti iš vertės matavimo kiekybiniu, o ne kokybiniu mastu.

— Ar bus bent viena plenarinė sesija, skirta humanitarinių ir socialinių mokslų sričiai?

— Pirmoje simpoziumo plenarinėje sesijoje, ketvirtadienio, lapkričio 23 dienos, rytą, trys Sąjū-

Leonardas Žitkevičius Vytauto Maželio nuotrauka

Poeitui Leonardui Žitkevičiui šiu metų lapkričio 19 dieną sukanka 75 metai. Be tiesioginio poezijos žanro, kurį jis kultivuoja nuo 1927 metų, Leonardas Žitkevičius yra vienas iš mūsų svarbiausių vaikams ir jaunimui skirtos eilutės kūrybos rašytojų ir vienas talentingiausių mūsų humoristinės poezijos kūrėjų. Sukakties proga poetui Leonardui Žitkevičiui linkime ilgą, giedrą, kaip jo poezija mūsų mažiesiems, ir kūrybingą metų.

ŽAIDZA, KURI UŽGLJO

Riečiau aš duonos riekę paskutinę.
Paslydo peilis. Rankoje žaizda.
Aš palikau tą valandą tėvyne.
Žaizda, negyk tu niekada.

džio Seimo tarybos nariai, moderuojant Vytautui Vardžiui, kalbės iš politinio ir filosofinio taško apie Lietuvos ateitį, sieki- mus ir realybes. O penktadienį, lapkričio 24 dieną, priešpietinėje sesijoje Julius Šmulkštys modė- ruos trijų Lietuvos ir trijų išeivijos mokslininkų pasisakymus apie Vytauto Didžiojo universi- teto savoką ir iššūkius.

Beje, noriu čia taip pat pami- neti, kad trečiadienį, lapkričio 22 dieną, po pietų bus Jaunimo cen- tre pasitarimai įvairiais Vytauto Didžiojo universiteto klausimais ir bus aptariami ar gal ir prave- dami balsavimai už kandidatus į Vytauto Didžiojo universiteto senatą. Kadangi šis universitetas specifiskai įtraukia išeivijos mokslininkus į savo organiza- torių ir profesorių gretas ir ka- dangi jame pasaulėžiūros laisvė pabrėžiama kaip pagrindinis principas, raginau simpoziumo dalyvius ir aplamai įvairių pažiū- rų lietuvių mokslininkus, kiek galima, gausiau ir aktyviau šiuo- se posėdžiuose dalyvauti.

— Kaip apibrėžtumėte visos Jūsų vadovaujamos humanitarinių mokslų programos siekius ir jos reikšmę simpoziume?

— Šį pavasarį Kaune girdejau pasikartojantį skundą, kad „pas mus yra dehumanizuotas žmo- guis“. Ten tas nužmoginimo pro- cesas laikomas žmogų nuasmeni- nančios sovietinės sistemos pa- sekme. Tačiau žmonių sudakti- nimas, jų pavertimas gamybos įrankiu, technologijos tarnais ar paprasčiausiai kito norų patenki- nimo priemone vyksta nemaziau ir čia, tik gal kiek subtilesne for- ma ir skirtingu socialiniu varik- liu formuojamas. Tad gal centri- nė humanitarinių ir socialinių mokslų paskirtis šiame simpo- ziume gali būti atkreipimas dėmesio į žmogų — lietuvių — lie- čiančius klausimus: kas mes esame, ko mes siekiame, ką mes galime išmokyti iš praeities, kokią norime formuoti ateitį.

— Kokie patyrimai programa organizuojant Jums buvo reikš- mingi? Ką jie sako apie mūsų vi- suomenę? Pavyzdžiui, kokius pa- tarimus duotumėte ateinančio sim- poziumo humanitarinių ir so- cialinių mokslų programos pirmi- ninkui/ei?

— Sunkiausia man buvo doro- tis su neretai sutinkama ten- dencija daugumoje komitetu posėdžių grįsti sprendimus tra- dicitą ir asmenišką autoritetu. Šis polinkis — „darysim taip, kaip visada darėm, dėl to, kad aš taip sakau“ — nėra savitas vien lietuviams. Esu jį užtikusi ir ki- tose grupėse. Tačiau vis vien norėčiau matyti mūsų tarpe la- biausiai išvystytą objektyvaus ana- lizinio svarstymo tradiciją. Sis- temingasis svarstymas ir spren- dimų dokumentavimas mūsų tarpe gal irgi būtų naudingas. Manau, kad stipresnė objek- tyvumo ir analitinio svarstymo tradicija ir sprendimų kokybė pa- didintų ir sumažintų tarpusavio kivrčius.

Maloniausi buvo santykiai su Lietuvos mokslininkais ir Lietu- voje, ir veliau laiškais ir telefonu, o taip pat ryšiai su mūsų išeivijos

Bet ji užgijo. Vėl dangus gražus.
Ir be tėvynės laimė randas.
Bet randas rankoj liko. Jis nežus.
Gera, kad liko randas.

JUOKO POLKA

Dainavom, brač, krambambuli
(Po šimts kelmų, krambambuli!)
Ir juoko polką šokom.

Kodėl tą dainą palaidūniška,
Lyg Apaščios kranti lakštingala,
Girdžiu pasaulio užesy?

Kodėl ataskamba iš Biržų
Su juoko polka muzikanti,
Kada nėra pasaulio juoko?

NAUJAME ŽAIDIME

Sumakaravo tie laikai mane.
Tai atsitiko vakar.
Bet ir šiandieną rytdienos plane
Girdžiu tik šakar makar.

Paklust reikėjo didelėm tiesom
Ir žengti jų parados.
Dabar jos virto svieto pabaisom,
Bet naujos tiesos rados.

Vėl šakar makar skamba ausyse,
Net veržiasi į lūpas.
Per galvą verčias rytdienos dvasia
Ir šiandienykštis ūpas.

įvairių sričių mokslininkais. Iš- vystytos naujos mokslinės pažin- tys ir patirtas bendras pasinė- rimas ir prasmingus mokslinius klausimus man davė nemaža as- menišką pasitenkinimą ir apšči- atlygino už darbą, kurį iš pradžių ėmiausi gana nenoriai. Manau, kad ir ateinančio simpoziumo mokslinės programos vadovams tas atlyginimas pateisins jų laiką ir pastangas.

— Ko linkite visuomenei, kuri lankysis simpoziume? Koks būtų geriausias būdas pasinaudoti simpoziumo gausia programa? Su kokia nuotaika arba nusistatymu siūlytumėte klausytojams ir žiū- rovam ateiti į simpoziumą?

— Siūlyčiau atvykti gerai išsimiegojusiems, atviriems nau- joms mintims ir įžvalgoms ir pasirovusiems stengtis suprasti, o ne vertinti ir teisti. Linkėčiau, kad vieni iš kitų mokytumės, kas vertinga, ir tyliai atleistume tai, ko trūksta.

Kadangi numatyta nemažas skaičius atvykstančių iš Lie- tuvos, o jų padėtis gali būti ne- aiški iki paskutinės minutės, gali būti programoje pasikeitimų. Tad vertėtų sekti simpoziumo patal- pose išskabintus pasikeitimų skelbimus.

— Ar simpoziumo humanitari- nio ir socialinių mokslų progra- ma galėtų turėti koki nors vaidmenį ar įnašą Lietuvos atgi- mimo mąstymui ir nuotakoms?

— Žinios ir įžvalgos paprastai neprievartauja ateities krypties, bet praplečia jos galimybes. Tokių žinių ir įžvalgų turinys pa- aiškės pačiame simpoziume, ir jų įtaka išryškės po simpoziumo. Bet, kad jnašas bus, neabejoju. Simpoziumas taip pat yra proga išeivijos ir Lietuvos mokslininkams susipažinti ir išvystyti atei- čiai ryšius. O jau vien tas idejinių resursų Lietuvai praplatėjimas, mano nuomone, neįkainojamai vertingas. Esu tikra, kad mintys, iškeltos simpoziume, vystysis toliau ir po jo ir kad čia pradėti ar pagilinti santykiai leis mums, Lietuvos gyvai šakai išeivijoje, aktyviai dalyvauti Lietuvos atgi- mimo procesuose.

Baltijos šalių tautos demonstruoja už savo valstybinę nepriklausomybę

Romualdo Požerskio nuotrauka

Livijos Lipaitės keramikos paroda Chicagoje

ALGIMANTAS KEZYS

Keramikė Livija Lipaitė, pažįstama čikagiškiams iš ankstesnių pasirodymų jungtinėse parodose, šį kartą atvyko iš tolimosios Los Angeles su išsilaikusia individualia paroda. Livijos biografija trumpa, jos dienos dar jaunos. Iš Lietuvos atvyko į šį kraštą 1975 metais. Studijavo meną Uzbekijoje, Vilniuje ir Kalifornijoje. Meno studijas baigė Kalifornijos valstybiname universitete su magistro laipsniu.

Jos darbštumas ir kantrybė išryškėja jau vien iš jos plataus meninio diapazono – ji dirba su visom keramikos technikomis. Jai pažįstamas aukštas ir žemas degimas, vartoja druskos, kristalines glazūras, poglazūrinių dažų, keramikinių pieštukų, lip-

Livija Lipaitė

dinukų (ar dekolijų) technikais. Šioje parodoje Lipaitė eksponavo vazas, dekoratyvines plokštes, burbulus, vamzdžius, vamzdelius ir kitas kompozicines formas.

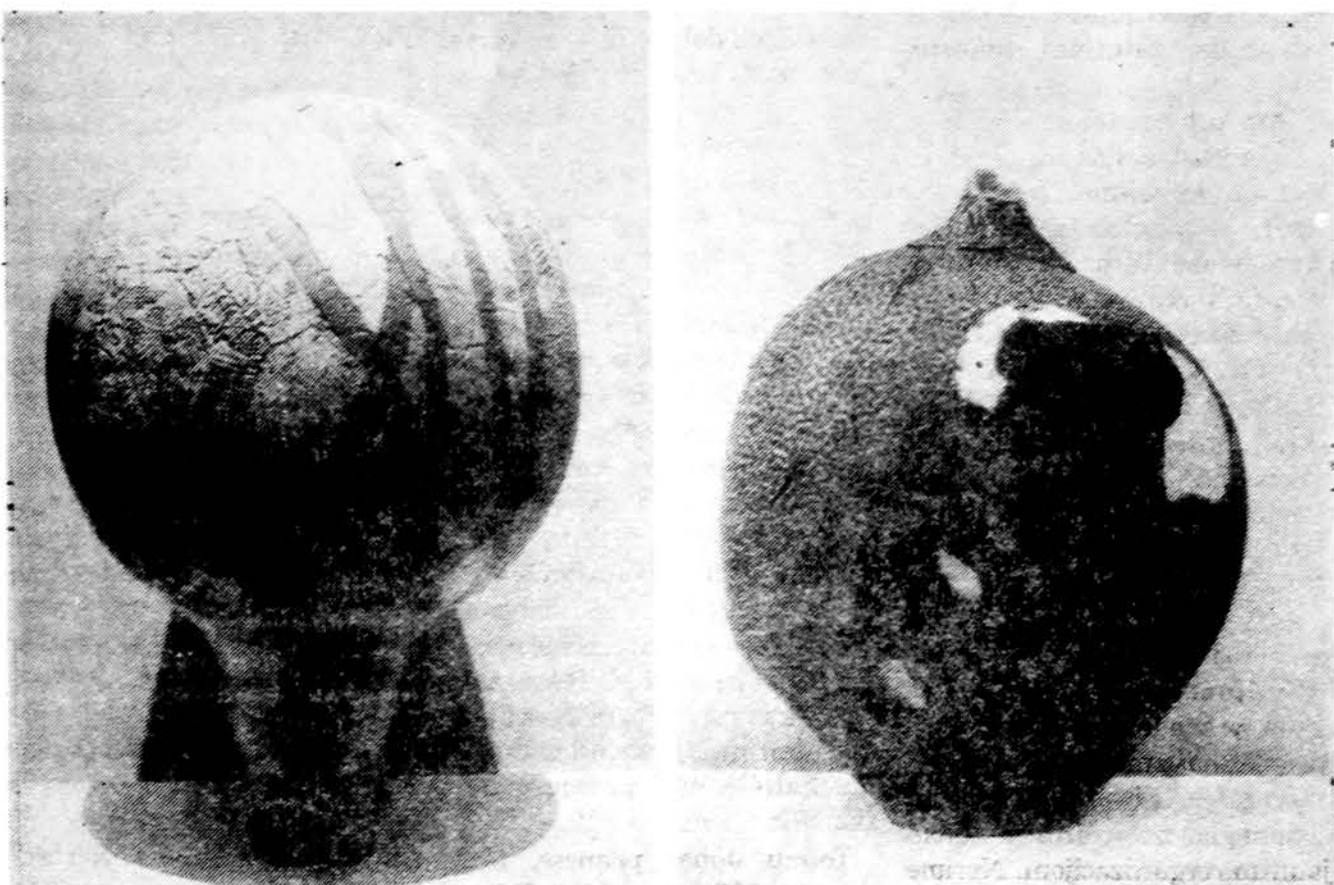
Kas keramikoje yra dirbės, tas žino, kad spalvos čia išgaunamos ne taip, kaip tapyboje ar grafikoje. Tikrosios spalvos pasirodo ne prieš, o po išdegimo. Sunkiausia išgauti raudoną spalvą, kuri atsiranda tik prie žemos temperatūros ir tik iš vienos glazūros rūšies. Pačios glazūros pasiekiamos, derinant jų sudėtį ir krosnies temperatūrą. Laikant temperatūrą pastoviai apie keturias valandas, galima išgauti glazūros susikristalizavimą. Specialios priemonės vartojamos suraukšlėti faktūros paviršių. Viso to apsu-
tū Lipaitės darbuose.

Išvėikusi keramikos techniką, Lipaitė pasižymi kaip keramikinės formos kūrėja. Spalva, kompozicija, faktūra yra jos dėmesio centre. Su kompoziciniais elementais ji žaidžia spontaniškai

ir laisvai, pateikdama žiūrovui sklandžių formų bangavimus, grakščių linijų susikryžavimus, spalvingų lapielių sugrupavimus. Jos plokštės, lėkštės, vazos ir rutuliniai išdirbiniai pilni įmantrių faktūrų, kurios keramikinį paviršių paverčia grublėtu ar lygiu, organišku ar metaliniu, švelniu ar šiurkščiu. Kiekvienas jų turi savitą charakterį ir spalvą.

Lipaitės darbų tematika yra sunkiau įžiūrima. Kažkur matyti bangos, kalnai, lapišniai. Patys ryškiausi yra kryžiai, išpausti į keramikinę medieną. Darbų sąrašas tik keli jų pavadinti kompozicijomis. Dauguma turi reprezentacinius vardus: miestas, prisiminimai, vėduoklė, rytas, atsiveikimas. Tačiau Lipaitės stiprybė ne tematikoje ar turiny, o formos pajautime. Jos pasirinktos arkitipinės struktūros nėra tradicinės, o laisvai interpretuota klasika. Vazos tampa kriauklėmis, šios persiorientuoja į žibintus, puodynės virsta burbulais. Bet tai tik rėmai ir paviršiai, kuriuos dailininkė pripildo spalvomis, ornamentais, faktūromis ir piešiniais. Šie dekoratyviniai elementai verti išžiūrėjimo ir apmąstymo. Jų žaismingume, keramikinių spalvų įvairume, plėmų ir lopų sudėtingume, faktūrų išradinume, sunkiai išgaunamų kristalų įveikime geriausiai pasireiškia Lipaitės kūrybinės vaizduotės gyvybingumas ir jėga.

Keramikės Livijos Lipaitės darbų paroda, šių metų spalio mėnesio pabaigoje vykusio New Yorke, buvo perkelta į Chicago, kur Čiurlionio galerijoje, Jaunimo centre, ji buvo išstatyta lapkričio 3-5 dienos savaitgalį.

Livijos Lipaitės keramikos kūriniai iš serijos „Lopinėliai“: kairėje – žemo degimo, komerciniai poglazūrinių dažai, dešinėje – druskinis degimas.

Skulptorius Kęstutis Musteikis

BIRUTĖ ŠONTAITĖ

„Pasaulis žavus savo nepastovumu“, rašo skulptorius Kęstutis Musteikis. Šis nepastovumas ženklina ir paties Musteikio kūrybą. Nors būtent šitinkinė, kad esate jau matę ir suprantate jo meną, nepatingėkite vėl į jį pažvelgti. Jo darbai pasižymi ne vien tik formos juslingumu, bet taip pat subtiliu tematikos dvilypumu, giliu dvasiškumu ir mįslingu laikinumu. Jo veikėjai yra pasirodę pasprukti, pasirodę vėl pasikeisti, pasirodę vėl nustebinti.

Kęstutis Musteikis gimė Vilniuje 1957 metais. Ten jis baigė M.K. Čiurlionio vidurinę mokyklą ir Dailės institutą. Jis yra buvęs meno konsultantas Lietuvos Kultūros ministerijai ir yra meno kritikos bendradarbis meno kultūros žurnale *Krantai* 1982 ir 1987 metais jis pirmininkavo Jaunųjų dailininkų sąjungai ir vėliau buvo jos sekretorius, tačiau šiu pareigų jis atsisakė, norėdamas teikti pirmenybę menui, o ne popierizmui. Jis yra dalyvavęs aštuoniuose seminaruose, studijuojamas moli ir litografija Maskvoje, akmeni, metalą ir betoną Lietuvoje, moli Latvijoje ir smiltainį Rytų Vokietijoje. Be parodų tųse Vokietijoje taip pat yra dalyvavęs parodose Italijoje, Vengrijoje ir JAV-ese. Yra turėjęs dvi individualias parodas Lietuvoje.

Jis neseniai baigė kadenciją kaip nuolatinis menininkas (artist-in-residence) Lakeside studijoje, Lakeside, Michigan. Jis ten kūrė daugiausia keramiką, bet taip pat domėjosi grafika. Stažuodamasis Lakeside, Kęstutis stengėsi pagarsinti ir kitus lietuvių dailininkus. Savo kuklumu, darbštumu ir pareigingumu jis sužavėjo Lakeside Group direktorių John Wilson, kuris jį kvietė il-

giau pasilikti ir prisidėti prie New Art Forms parodos organizavimo. New Art Forms yra pasaulinio masto meno paroda, organizuojama Lakeside Group, kuri vyksta kasmet Navy Pier, Chicagoje. Kęstučio darbai taipgi buvo išstatyti New Art Forms parodoje praėjusį rugsėjo mėnesį.

Kęstučio darbuose jaučiamas tautinis charakteris. Okupacijos metu Lietuva buvo daugmaž

izoliuota nuo Vakarų ir Vakaruose pasireiškiančių meninių srovių. Ši izoliacija išaukė ryškų ekspresionistinį stilių, kuriame reikšmė pridengiamas simbolizmu, susilaukiančiu įvairių interpretacijų. Kryžių bei lietuviškų koplytėlių užuominos atspindi ne tik gilų dvasiškumą, bet taip pat gilią meilę tautai, dailei ir paprastiesiems kaimiečiams, kurie per amžius

išlaikė lietuviškąją tapatybę. Musteikio karaliai, karalienės bei riteriai atkeliauja iš viduramžių Lietuvos, kai Lietuvos valstybė siekė nuo Baltijos iki Juodosios jūros. Gamtovaizdžiai Musteikio kūryboje išreiškia kultūros bei kalbos poveikį, juose gamta turi savo ypatingą vaidmenį.

Drauge Kęstučio Musteikio kūryba viršija jo tautybę. Tematikos bei simbolių visuotumas jo darbams duoda svorį, peržengiantį bet kokias geopolitines ribas. Visa persunkia trumpalaikis nepastovumas. Vaizdai pagauti lyg nuotraukoje raktiniu momentu, ar tai būtų laikas, ar judesys, ar jausminė išraiška, prieš pat tam pasikeičiant.

Išskojimas gyvenimo įprasminimo taip pat ryškus jo darbuose. Elegantiški „Sparnai“ įsupa stebėtoją į vilties dramą. Figūros, pagautos narvuose, figūros, sudarančios narvus, gyvų vijoklių narvai – visi yra alegorijos ilgesio sugniaužtai, trokštančiai sielai. Jaunos mėnuo, vaisingumo ir pradžios optimistiškas simbolis, plaukioja Musteikio skulptūrose: štai juokdario kepurėje, štai nugarkaulio lankė, arba tiesiogiai nuošalioje ar linksmoje mėnesienoje. Pasikartojantis juokdario vartojimas provokuoja. Juk juokdarys buvo karalių rūmuose vienintelis, galėjęs pasakyti tiesą ar net išjuokti karalių.

Musteikio molio kūryboje aiškiai jaučiama patrysi ranka. „Visuomet žavų, kai stebėdamas menininko kūrinį, nejauti kūrėjo vargo ir kančios, viską regi lyg natūralios gamtos žaidimą. Žavi toji kantrybė, įveikianti medžiagą“. Dėmesį įveikia turinys, audinys bei forma, o ne spalva. Į daugelį kūrinių jis taip pat įjungia ir rastinukus.

Vienoje skulptūroje paslaptiniai įgraviruota „Imink savo mintis“. Šis menininko pakvietimas eina per visus jo darbus. Jis

Kęstutis Musteikis

O skliaute saulė

PRANAS VISVYDAS

Taip – saulė yra nuolatinė kaliforniečių palydovė. Ypač Los Angeles erdvėje. Su ja apsiprantama kaip su pastoviai paslaugiu namų šeimininke. Atlieka ji savo kasdienę pareigą ir nelabai tinka romantikai.

Atsidūręs dailininkės Danguolės Stončiūtės-Kuolienės grafikos parodoje spalio 15 dieną Šv. Kazimiero parapijos salėje, pamaciau, kad ir čia saulės diskas turi įprastą vaidmenį. Ir „Gamtovaizdyje I“, ir „Vasaros vakare IV“, ir „Saulėlydyje“, ir „Suakmenėjusioje saulėje“, ir „Išalusoje žemėje“, etc. regime švytinčią mūsų gyvenimo palydovę – skliauto kertę, savotiškai vienišą, kuklią, tai aitrai ryškia, tai susiraukšlėjusią, tai susitraukusią, o ovalą... Ji veriančiai šviečia kolografijoje, pavadintoje „Laukiu ir aš lietaus“.

Danguolės Kuolienės kūriniai

daugiausia išaugę iš jos dabartinės aplinkos. Ji gyvena Rancho Palos Verdes mieste. Kalifornijos gamtovaizdis čia vaizduotas valia yru stilingai transformuojamas į pusiau abstraktų reginį.

Vykusiai išlaikytas išorinis kokybiškumas. Dažnoje kompozicijoje plazda grožis, ypač kai formų ir spalvų dermė pasiekia ma minimaliomis priemonėmis. Buvo išstatyti 43 dailininkės darbai. Technika įvairi: vyrauja kolografija ir monotipija. Poetinių įvairumų pasižymi ir paveikslų pavadinimai.

Gausiai susirinkusiems žiūrovams dailininkę pristatė Irena Raulinaitienė. Šiame laikraštyje neseniai Ignas Medziukas rašė apie Danguolės Kuolienės dailės studijas ir surengtas individualias parodas kituose miestuose (*Draugo* kultūrinis priedas, 1989 m. rugsėjo 30 d.).

Gero žodžio nusipelnę rengėjai – Los Angeles ateitininkai, saulėtą sekmadienio popietę

Danguolė Stončiūtė-Kuolienė

praturtinę neperkrauta, erdvia, geru laiku rodoma dailės paroda. Kai prieš kelias savaites, per Lietuvių Bendruomenės šurmulingas Lietuvių dienas buvo sutelkta galybė dailininkų su galybe paveikslų, tautodailės prekes ir visokie artistiniai pasirodymai estradoje atitraukė parodos lankytojus. Prie paveikslų stovinėjo vienas kitas susimastęs individas. Su gyvenimo šurmuliui menui konkuruoti neįmanoma.

Lietuva ir pasaulinė rinka

(Atkelta iš 2 psl.)

siu pamažu: durna boba... durna boba... ar aš sakysiu greitai: durna boba... durna boba – boba kaip durna, taip durna! Taip ir su tuo biurokratu, ar tu jį vadinsi maskviniu, vilniškiu, tautiniu, lietuvišku, jis, kaip ta durna boba, kaip buvo biurokratas, taip ir pasilik, jei jam duosi valdžią.

Užtat mano nuostindus linkėjimas būtų, kad lietuviai pienininkai ir apskritai visa lietuvių pramonė gautų tikrą savarankiškumą, o ne, kad jiems išmainytų seną maskvinę kumelę į lietuvišką nusususį kuina, kuris mūsų tautos ekonominio vėžimo nepatrauks, kaip nepatraukė tiek jau metų. Čia, sakytai, yra ne vien ekonomijos klausimas. Čia yra tautos išsilaikymo, visos jos gerovės, visos jos ateities klausimas. Man bent atrodo, kad gavus savarankiškumą lietuvių ekonomija turės kokius dvejus trejus metus laiko parodyti savo tautai, ar ji gali pati vystytis. Jei mātoma pradžia nepasirodys, gali kilti tikrai didelių ekonominių problemų. Užtat laiko neturėsite. Be to, jei praityje turėsite politiskai bazuotą korupciją, tai dabar gali išskirti ekonominių sumetimų korupcija, nei kiek negeresnę negu pirmoji.

Todėl turėtumėte su savo gera vadovybe efektyvioje ir teisingoje sistemoje, be didelių valdytojų išaukšto, labai susiimti, kelti savo produktų kokybę ir modernizuoti savo pramonę su užsienyje uždirbta kieta valiuta. Pasi-

Danguolė Stončiūtė-Kuolienė

„Varis ir akmuo Vilniuje“, 1989 Kolografija, 23" x 17"

tikėkime savimi. Sunkiai, greitai ir gudriai dirbdami, pasiekime, kad „MADE IN LITHUANIA“ užrašas ant mūsų gaminių būtų gerbiamas produktas visuose pasaulio kraštuose.

Linkiu darbingo suvažiavimo ir

Kęstučio Musteikio skulptūra

siekia išprovokuoti mąstymą, jis analizuoja, jis klausinėja. Jis kviečia mus dalytis jo svajonėmis. Pažvelkite vėl. Ar jūsų akys atviro, ar ne? Ar matote tai, ką pirmiau matėt, o gal Musteikio skulptūros vėl pasikeitė?

Kęstučio Musteikio skulptūros

kartu su Augustino ir Raimondo Savickų tapyba bus išstatytos parodoje, kuri prasidės rytų, sekmadienį, lapkričio 19 dieną, Balzeko Lietuvių kultūros muziejuje, Chicagoje. Ši paroda čia vyks iki ateinančių metų sausio 18 dienos.

Kertinė paraštė

(Atkelta iš 1 psl.)

Gal tai dėl to, kad žiauri, daugiau kaip 40 metų tęsusi žiema baigiasi ir pučia gaivus laisvės vėjas iš vakarų. Tas gaivus laisvės vėjas pučia nuo Vokietijos į Rytų Europą lygiai taip, kaip jis pūtė tautų pavasario metu 1848 metais. Tautų pavasaris atsikartoja po pusantro šimto metų. Retai kada galime būti tikri, kad iš gyvename istoriškai svarbius įvykius. Šiuo metu – neabejokime. Padėkos dieną sėsdami prie šventiško stalo ar rinkdamiesi į Mokslo ir kūrybos simpoziumo paskaitas, darykime tai su dėkingumu, nes mūsų viso gyvenimo svajonės pildosi. Padėkos dieną tikrai galime dėkoti Dievui už visas žemiškas gėrybes, kurių pati didžiausia – laisvė.

a. a. II.